

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ
РЕКРЕАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ: ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИЙ І
РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Рекреаційна сфера у галузевому аспекті найповніше відповідає Концепції збалансованого розвитку, бо успішно організована рекреаційна діяльність сприяє досягненню позитивних екологічного, економічного, соціального ефектів розвитку регіону: зберігаючи та підвищуючи екологічний потенціал території, виступаючи іноді заміником екологічно- небезпечних галузей, рекреація відноситься до виду економічної діяльності з невичерпними послугами та безперервним відтворенням рекреаційних ресурсів, високою прибутковістю та швидким обертанням капіталу, можливістю підвищити якість життя населення тощо. Розвиток рекреаційної діяльності, крім основного призначення

– відновлення та розвиток життєвих сил людини, – сприяє створенню робочих місць, вливанням іноземної валюти, капіталовкладенням до місцевої економіки, раціональному використанню природних рекреаційних ресурсів, стимулює прибуткові внутрішні галузі – транспорт, громадське харчування, зв'язок, народні промисли, рекламно-інформаційну справу та ін.

Рекреаційна діяльність, маючи велике значення у розв'язанні соціальних, екологічних, економічних проблем як на загальнодержавному, так і регіональному рівні, потребує значної уваги щодо своєї функціонально-компонентної, територіальної, управлінської структури. Незважаючи на те, що рекреаційні системи іноді є синергетичними, важлива раціональна організація рекреаційної управлінської діяльності, від якої у великому ступені залежить функціонально-компонентна і територіальна організація рекреації в межах регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із важливіших кроків на цьому шляху є виділення рекреації в окремий вид економічної діяльності.

Рекреаційна галузь як така, що включає господарську діяльність не тільки з організації туризму, а й відпочинку місцевих жителів, курортно-профілактичного лікування та оздоровлення, екскурсійних і дозвіллевих послуг, в українському законодавстві не визначена як цілісний напрям діяльності, зорієнтований на відновлення фізичних і психічних сил населення, його духовне та культурне збагачення, хоча нагальна потреба у цьому існує, про що свідчить велика кількість досліджень стосовно обґрунтування даної необхідності [1, 2, 6, 7 та ін.].

Такий вид економічної діяльності поєднував би роботу рекреаторів – підприємців, послуги яких спрямовані на задоволення рекреаційних потреб населення, давав би можливість враховувати та розвивати рекреаційні ресурси, удосконалювати рекреаційну інфраструктуру. Бобкова А.Г. [1] пропонує створити спеціальний державний орган для координації в такій сфері господарсько- організаторської діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування (Агентство з питань рекреації), а також Асоціацію рекреаторів України як недержавну організацію для розв'язання питань розвитку рекреаційного господарства і захисту прав та інтересів рекреаторів.

Мета статті – привернути увагу до проблем рекреаційної галузі та виявити шляхи її удосконалення, запропонувати регіональним управлінським структурам стратегію розвитку рекреаційної галузі залежно від ступеня розвитку рекреації у регіоні.

Виклад основного матеріалу. Раціонально організована рекреаційна діяльність у межах регіону сприятиме його збалансованому розвитку – забезпеченню соціальних пріоритетів, нарощенню економічного потенціалу, підтримці екологічної рівноваги. Основними пріоритетами удосконалення рекреаційного потенціалу регіонів України є наступні.

Модернізація матеріально-технічної бази існуючих рекреаційних установ із доведенням до рівня світових стандартів, будівництво з використанням сучасних технологій нових інфраструктурних об'єктів для потреб рекреації. Туристські адміністрації держав світового співтовариства

повною мірою оцінили важливу роль і значення туризму та вживають усіх необхідних заходів щодо його розвитку та вдосконалення: здійснюють пільгове фінансування готельних комплексів і туристської інфраструктури, будівництва доріг, звільняють від сплати податків терміном на три–п'ять років тільки-но створені туристські фірми, видають безвідсоткові кредити на будівництво нових об'єктів туризму і підготовку кадрів тощо.

Українському туризму доцільно використати цей досвід у своїй діяльності [5, с.435–441].

Впровадження обов'язкової сертифікації готельних послуг. Існуюча добровільність такої сертифікації не дає можливості контролювати якість послуг, які надаються в підприємствах готельного типу, суттєво впливати на покращення обслуговування в готелях [3].

Розвиток у регіонах України Міжнародних Центрів туризму, оздоровлення та відпочинку для прийому різних категорій туристів, у тому числі іноземних. Організація роботи таких Центрів у регіонах є нагальною, бо дозволить координувати запити і пропозиції на ринку рекреаційних послуг. Зараз потенційний споживач послуг рекреаційної дії повинен самостійно віднайти те підприємство, яке б надало йому необхідні послуги, а це не завжди легко. Тому значна частина рекреаційних потреб залишається не реалізованою. Створення Міжнародних Центрів туризму, оздоровлення та відпочинку зняло б цю проблему, бо тут концентрувалася б інформація про можливості рекреаторів даного регіону. Такі Центри, крім рекламно-інформаційної функції, повинні зосереджувати і науково-методичну роботу у рекреаційній сфері на регіональному рівні. Зараз недостатньо створюється турпродуктів, які б використовували рекреаційні ресурси конкретного регіону. Це, на нашу думку, перш за все, пов'язане з невеликою чисельністю працюючих на підприємствах туроператорської діяльності, власники яких не зацікавлені у наявності методиста. А так, у Центрах будуть сконцентровані науково-методичні кадри, що розроблятимуть регіональний турпродукт на теоретичному рівні, який пропонуватимуть здійснювати та реалізовувати

туроператорам [4].

Залежно від класу обслуговування, який туристські підприємства надають клієнтам, пропонуємо впровадити їх категоризацію (подібно готелям, ресторанам, підприємствам побутового обслуговування та ін.). Завдяки цьому потенційним споживачам турпродукту легше буде орієнтуватися у великій кількості турфірм та обирати ту, яка найбільше відповідає їх фінансовим можливостям. Нормативних стандартів щодо встановлення класності турів і програм обслуговування не існує як в Україні, так і за кордоном, однак загально прийнято, що більш високий клас обслуговування відрізняється більш високою якістю туристських послуг, які надаються. Поділ на класи обслуговування можливий завдяки тому, що туристський продукт є комплексним, таким, який складається із набору різноманітних послуг, що мають свої власні внутрішні градації. Наприклад, послуги розміщення – мотель або п'ятизірковий готель, послуги харчування – кафе або престижний ресторан із національною кухнею тощо. Все це викликає необхідність введення певної градації туристських послуг, які надаються. Тим більше, що туристські підприємства, визначивши свій сегмент туристського ринку залежно від купівельної спроможності споживачів, фактично і так працюють за конкретним класом обслуговування. Пропонуємо пристати на існуючі пропозиції поділу рівня туристського обслуговування за класами та виділяти такі категорії туристських підприємств [4]:

- клас «люкс» – пропозиція індивідуального туру (подорож, розроблена спеціально під конкретного клієнта); послуги найвищого класу: готелі вищої категорії та навіть позакатегорійні, харчування у розкішних ресторанах із обов'язковим індивідуальним обслуговуванням, перельоти першим класом або літаками бізнес-авіації, індивідуальний трансфер на машинах класу «лімузин», індивідуальний гід-перекладач тощо;

- перший клас – пропозиція заказного туру (формування програми і комплектування складу послуг із пропонованого переліку проводиться за

бажанням і при безпосередній участі самого туриста); високий рівень обслуговування: розміщення у готелях категорій 4–5 зірок, переліт бізнес-класом, відмінна кухня та широкий вибір блюд, індивідуальний трансфер і кураторство гіда;

- туристський клас – пропозиція інклюзив-туру (жорстко спланована за часом, маршрутом, набором і якістю послуг подорож, яка реалізується на ринку як цілісний туристський продукт) або пекидж-туру (обов'язковий набір певних послуг, кількість яких не менше двох, наприклад, проїзд – розміщення – харчування; розміщення – харчування; проїзд – розміщення тощо); середній рівень обслуговування: розміщення у готелях категорій 2–3 зірки, переліт економічним класом регулярних авіаліній, харчування на зразок шведського столу, трансфер на замовленому автобусі у складі групи;

- економічний клас – пропозиція мінімального набору послуг; найдешевший варіант обслуговування: розміщення у готелях 1–2 зірки, у хостелах, гуртожитках, малих приватних готелях, які передбачають сервіс на зразок самообслуговування, переліт, як правило, чартерними рейсами, харчування може не надаватися або забезпечуватися сніданок на зразок шведського столу, зустріч і проводи можуть бути організовані на громадському транспорті.

Зрозуміло, що підтримки і стимулювання своєї діяльності потребуватимуть туристські підприємства економічного класу. Вони забезпечуватимуть можливість організації туристсько-оздоровчої та екскурсійної діяльності найменш забезпечених верств населення. Якщо держава зацікавлена у здійсненні рекреаційної споживчої діяльності цією групою людей, вона повинна компенсувати (частково або повністю) витрати таких туристських підприємств або стимулювати їх діяльність через введення ряду пільг, закріплених у нормативно-законодавчих актах (наприклад, зниження ставок податку).

Через значну диверсифікацію рекреаційна діяльність може використовувати широкий спектр ресурсів рекреаційної дії, але їх кількісний

та ціннісний рівень для окремих територій різний, що обумовлює конкретні види рекреаційної діяльності (відмінну компонентно-функціональну структуру рекреації) у регіоні та ступінь розвитку у ньому рекреаційної сфери загалом. Залежно від цього кожна територія мезорівня матиме свою стратегію розвитку рекреаційної галузі, але у регіонів з однаковим ступенем розвитку рекреації є спільні риси планування рекреаційної діяльності.

Враховуючи положення рекреаційної сфери серед інших галузей господарства, якість та обсяг рекреаційних ресурсів, рівень задоволення рекреаційних потреб, виділяємо 3 типи регіонів: із високим, середнім, низьким ступенем розвитку рекреації (рис. 1).

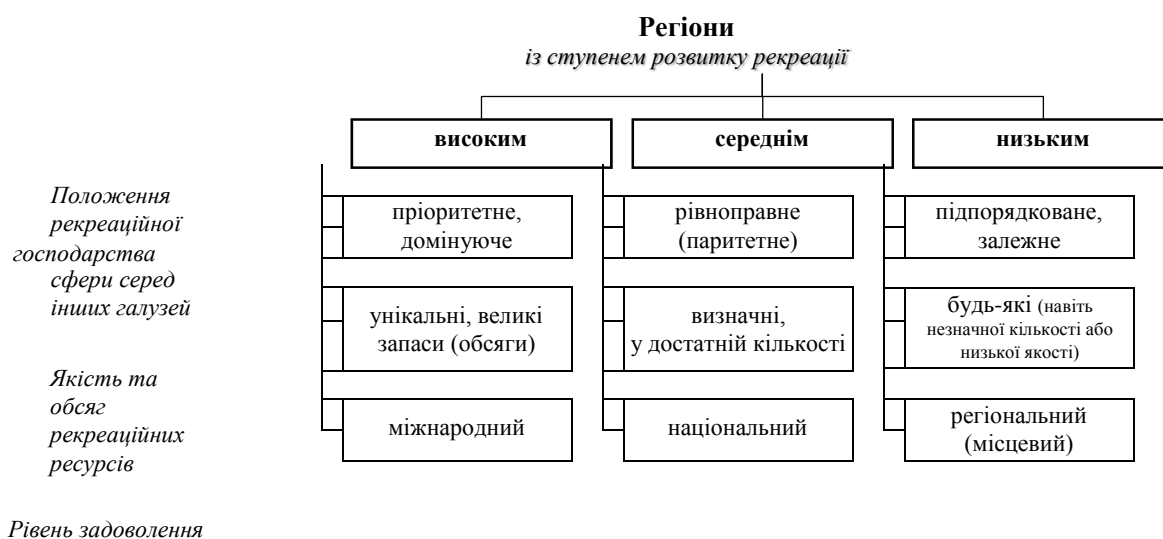

Рис. 1. Ступінь розвитку рекреаційної діяльності в регіонах [4]

На основі співставлення двох інтегральних показників (забезпеченість рекреаційними ресурсами, розвинутість рекреаційної галузі) всі регіони України було віднесено до однієї з 3 груп (рис. 2).

До регіонів, де рекреація розвинута на високому рівні та є галуззю спеціалізації в регіональній економіці, відносяться АР Крим, Київська, Львівська, Одеська області. Основна частина регіонів України (18 із 25) належить до другого типу, де ступінь розвитку рекреації середній і вона знаходиться на однакових позиціях з іншими галузями господарства. Три області (Кіровоградська, Луганська, Сумська) складають групу із низьким ступенем розвитку рекреації, вона тут виступає супутньою сферою у

господарській діяльності [4].

Перед регіональними управлінськими структурами залежно від того, до якого типу за ступенем розвитку рекреації відноситься даний регіон, стоять різні завдання для досягнення в конкретних умовах максимально можливого позитивного ефекту господарювання.

Для регіонів із рекреаційною спеціалізацією деякі галузі господарського комплексу потрібно підпорядковувати рекреації, надаючи їй пріоритет у ресурсокористуванні, розвивати ті галузі та види діяльності, які допоможуть повніше використати багатий ресурсно-рекреаційний потенціал регіону, нарощувати та удосконалювати рекреаційну інфраструктуру, підвищувати рівень рекреаційних послуг, що допоможе залучити більшу кількість внутрішніх та іноземних туристів, всіляко стимулювати (у тому числі рекламувати на міжнародному рівні унікальний рекреаційний потенціал регіону) розвиток в'їзного туризму, що призведе до поповнення бюджету.

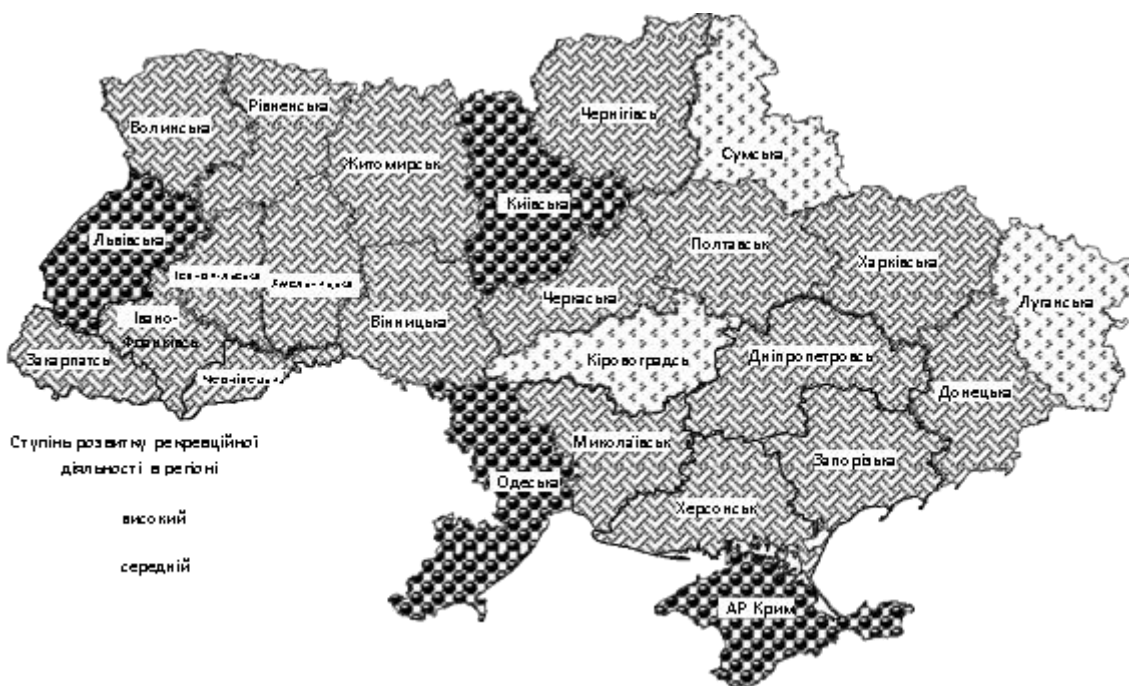

Рис. 2. Типізація регіонів України за ступенем розвитку рекреаційної діяльності [4]

Для територій мезорівня із середнім ступенем розвитку рекреації, коли рекреаційна господарська діяльність знаходиться на рівних позиціях з іншими галузями господарства, потрібно їй приділяти достатньо уваги,

активно розвивати ті види рекреаційної діяльності, які найкраще забезпечені рекреаційними ресурсами, удосконалюючи при цьому спеціальну рекреаційну інфраструктуру, підвищуючи рівень специфічних рекреаційних послуг, активно розвивати внутрішній туризм та екскурсійну діяльність, що передбачає подорожування територією регіону місцевих жителів і населення з інших адміністративних одиниць України, приваблювати іноземних туристів через інформування їх про специфічні рекреаційні особливості регіону тощо.

У тих регіонах, де рекреаційна діяльність розвинута на низькому рівні, треба максимально використовувати наявний потенціал для відпочинку, туризму, курортно-профілактичного лікування та оздоровлення місцевих жителів, намагатися штучно створювати рекреаційні ресурси, які б задовольняли потреби не тільки місцевого населення, але й приваблювали б українців з інших регіонів і навіть іноземців, забезпечивши при цьому сучасний розвиток рекреаційної інфраструктури та надання відповідних рекреаційних послуг на високому рівні [4].

Висновки. Раціональна організація рекреаційної управлінської діяльності може проводитися за умови виділення рекреації в окремий вид економічної діяльності, розробки державної політики України у рекреаційній сфері. Основними пріоритетами модернізації рекреаційного потенціалу регіонів України виступають: розвиток матеріально-технічної бази рекреаційної сфери в регіонах, перехід до застосування міжнародних стандартів у туристському процесі, удосконалення нормативно-правової бази функціонування рекреаційної галузі, посилення контролю за встановленням та застосуванням економічно обґрунтованих цін і тарифів на послуги.

Залежно від того, до якого типу за ступенем розвитку рекреації (високий, середній, низький) відноситься даний регіон, існують різні стратегії здійснення регіональної рекреаційної управлінської діяльності. Реалізація зазначених заходів сприятиме не лише розвитку рекреаційної сфери, а і подальшому розвитку регіонів України.

Список літератури:

1. Бобкова А.Г. Правове забезпечення рекреаційної діяльності: Автореф. дис. д. ю. н. – К., 2001. – 34 с.
2. Глядіна М.В. Формування та реалізація регіональної політики розвитку рекреаційної сфери: Дис. ... к. е. н. – Львів, 2006. – 168 с.
3. Новикова В. І. Готельне господарство України: сучасні організаційні та нормативно-правові проблеми галузі. // Прогресивні технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарства: Збірник тез доповідей. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. – С.267–270.
4. Новикова В.І. Територіальна організація рекреаційної діяльності у контексті збалансованого розвитку регіону (на прикладі Черкаської області): Дис. ... к. геогр. н.; 11.00.02 – економічна та соціальна географія / Інститут географії НАНУ. – К., 2008. – 268с.
5. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / За ред. З.В.Варналя. – К.: Знання України, 2005. – 498 с.
6. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
7. Яковенко И.М. Рекреационное природопользование: методология и методика исследований. – Симферополь: Таврия, 2003. – 335 с.